

Luigi Varanelli

**PREDHODNO
ODLOČANJE
V EVROPSKEM
PRAVU**

SCIENTIA
IUSTITIA

© Uradni list Republike Slovenije, 2010. Vse pravice pridržane.

Brez pisnega dovoljenja založnika je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnem koli obsegu ali postopku, vključno s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranitvijo v elektronski obliki. Tako ravnanje je, razen v primerih iz 46. do 57. člena Zakona o avtorski in sorodnih pravicah, kršitev avtorske pravice.

Zbirka SCIENTIA / IUSTITIA

LUIGI VARANELLI

PREDHODNO ODLOČANJE V EVROPSKEM PRAVU

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

341.98(4)

VARANELLI, Luigi

Predhodno odločanje v evropskem pravu / Luigi Varanelli. -
Ljubljana : Uradni list Republike Slovenije, 2010. - (Scientia
iustitia ; 16)

ISBN 978-961-204-450-3

249998336

KAZALO VSEBINE

Predgovor	15
I. POGLAVJE: POMEN POSTOPKA PREDHODNEGA ODLOČANJA	17
1. Uvod	17
2. Razmerja med Sodiščem in nacionalnimi sodišči. Načelo sodelovanja	21
II. POGLAVJE: PREDMET, FUNKCIJA IN STRUKTURA 267. ČLENA POGODBE EU	23
1. Struktura določbe 267. člena Pogodbe EU.....	23
2. Funkcija določbe 267. člena Pogodbe EU	23
3. Predmet predhodnega odločanja	25
4. Razlaga	26
1. Razlaga Pogodbe EU	26
2. Razlaga aktov institucij, organov, uradov, agencij Unije . . .	26
3. Vprašanje razlage drugih aktov, kot so zavezujoči akti <i>sui generis</i> , mednarodne pogodbe in splošno mednarodno pravo, splošna pravna načela, nacionalna zakonodaja	31
5. Hermenevitična pravila, ki jih Sodišče uporablja pri razlagi Pogodbe EU in aktov Unije	35
6. Razmerje med razlago in uporabo evropskega prava v okviru postopkov predhodnega odločanja	39
7. Ocena veljavnosti aktov	41
1. Vprašanje ocene veljavnosti Pogodbe EU	41
2. Ocene veljavnosti aktov institucij Unije.....	42

3. Akti, ki so izpostavljeni oceni veljavnosti po 267. členu Pogodbe EU.....	42
4. Vprašanje ocene aktov, ki nimajo neposrednega pravnega učinka	43
5. Vprašanje ocene veljavnosti nezavezujočih aktov.....	44
6. Vprašanje ocene veljavnosti atipičnih aktov Unije in mednarodnih pogodb, ki jih je sklenila Unija	45
7. Vprašanje ocene veljavnosti odločb Sodišča in Splošnega sodišča	47
8. Razlogi in merila, na podlagi katerih Sodišče oceni veljavnost pravnih aktov Unije po 267. členu Pogodbe EU; vprašanje neobstoja akta	48
9. Razmerja med 263. in 267. členom Pogodbe EU	54
10. Meje pristojnosti Sodišča v zvezi z ugotovitvijo dejanskega stanja	56
11. Meje pristojnosti Sodišča glede vprašanja skladnosti zakonodaje države članice s pravom Unije	59
12. Prejudicialna zveza	62
13. Predhodno vprašanje po splošni teoriji prava	62
14. Pravna narava postopka iz 267. člena Pogodbe EU. Terminološka rešitev.....	65
1. Zakaj je postopek incidenčen	65
2. Zakaj je postopek predhoden	66
3. Zakaj gre za odločanje	66
15. Posrednost in neposrednost prejudicialne zveze.....	67
16. Organi, na katere se nanaša 267. člen Pogodbe EU. Institucionalni in funkcionalni pristop	68
17. Elementi, ki jih Sodišče upošteva pri priznanju aktivne legitimacije	72
18. Kadar referenčno vprašanje postavi nepristojno sodišče... ..	76
19. Slovenska sodišča, ki so aktivno legitimirana postaviti referenčno vprašanje	78
20. Vprašanje aktivne legitimacije ustavnega sodišča, državnega tožilca in zasebne arbitraže; vprašanje aktivne legitimacije upravnih organov; poseben položaj Urada RS za varstvo konkurence	79
21. Aktivna legitimacija po 267. členu Pogodbe EU. Sklep	85

22. Sodišča, ki so <i>dolžna</i> postaviti referenčno vprašanje. Eksegeza tretjega odstavka 267. člena Pogodbe EU	85
23. Uporaba tretjega odstavka 267. člena Pogodbe EU v slovenskem procesnopравnem sistemu. Revizija po Zakonu o pravnem postopku in zahteva za varstvo zakonitosti po Zakonu o kazenskem postopku	90
24. Ali je slovensko sodišče dolžno postaviti referenčno vprašanje, če je njegova odločba izpostavljena izrednim pravnim sredstvom obnove postopka (Zakon o pravnem postopku in Zakon o kazenskem postopku) in zahtevi za varstvo zakonitosti po Zakonu o pravnem postopku? Vprašanje v primeru ustavne pritožbe Ustavnemu sodišču RS	92
25. Posledice kršitve tretjega odstavka 267. člena Pogodbe EU	94
26. Razmerje med razlago in oceno veljavnosti aktov Unije z vidika nacionalnega sodišča. Ali lahko nacionalno sodišče šteje akt Unije za neveljavnega? Uvodna beseda . . .	96
27. Couzinetova teorija o simetričnosti med razlago in oceno veljavnosti aktov Unije	97
28. Večinsko stališče pravne doktrine	99
29. Sodna praksa Sodišča; načelo <i>Foto-Frost</i>	101
30. Posredna neveljavnost nacionalnega akta. Ali lahko nacionalno sodišče ugotovi neveljavnost nacionalnega akta, izdanega na podlagi domnevno neveljavnega akta Unije	103
31. Kritike pravne doktrine glede stališča sodne prakse Sodišča. Sklep	104
32. Možnost nacionalnega sodišča, da izda začasno odredbo, ki zadrži učinkovanje akta Unije	108
33. Vrste postopkov, v katerih je mogoče predlagati predhodno sodbo Sodišča.	108

III. POGLAVJE: PROCESNI UČINKI SODBE SODIŠČA, IZDANE V POSTOPKU PREDHODNEGA ODLOČANJA . . .	111
1. Uvod	111
2. Znotrajprocesni učinki sodne odločbe (učinki <i>inter partes</i>)	111
1. Vprašanje obstoja učinkov sodbe Sodišča	112
2. Vprašanje obsega učinkov sodbe v postopku pred nacionalnim sodiščem	115
3. Vprašanje kršitve sodbe Sodišča s strani nacionalnega sodišča <i>a quo</i>	117

VPRAŠANJE UČINKOVANJA SODB O RAZLAGI POGODBE EU IN AKTOV UNIJE	119
3. Zunajprocesni učinki sodne odločbe. Predstavitev problema	119
4. Pristop Sodišča glede na odločbe, ki jih je predhodno izdalo	122
5. Zunajprocesno učinkovanje sodb Sodišča. Analiza sodne prakse (primera <i>Da Costa</i> in <i>C.I.L.F.I.T.</i>)	123
6. Teoretični pogledi na vprašanje zunajprocesnega učinkovanja razlagalnih sodb	126
a) <i>Teorija o pravnem učinkovanju sodbe: 1) teorija o precedensu; 2) teorija inkorporacije</i>	126
b) <i>Teorija o dejanskem učinkovanju sodbe</i>	131
c) <i>Sodna praksa Sodišča v luči obravnavanih teorij o zunajprocesnem učinkovanju sodbe</i>	133
7. Sklep	134
VPRAŠANJE UČINKOVANJA SODB O OCENI VELJAVNOSTI AKTOV UNIJE	134
8. Predstavitev problema.	134
SODIŠČE IN VPRAŠANJE VEZANOSTI NA LASTNE SODBE	135
9. Vprašanje učinkovanja sodb o oceni veljavnosti aktov Unije za Sodišče	135
10. Učinkovanje sodbe, s katero Sodišče <i>ne</i> ugotovi neveljavnosti akta Unije (zavrnilna sodba): ali je Sodišče zavezano svojim prejšnjim odločitvam.	137
11. Sodišče in učinkovanje sodbe, ki ugotovi neveljavnost akta Unije	139
ZUNAJPROCESNO UČINKOVANJE SODBE SODIŠČA; POLOŽAJ NACIONALNIH SODIŠČ	141
12. Učinki sodb, ki ugotovijo <i>neveljavnost</i> akta Unije (pritrdilne sodbe)	142
a) <i>Predstavitev problema; analiza glavnih teorij; analiza sodne prakse</i>	142
b) <i>Sklep</i>	147
13. Položaj nacionalnih sodišč glede sodb, v katerih ni bila ugotovljena neveljavnost akta Unije (zavrnilne sodbe)	147
14. Sodišče in t. i. razlagalne sodbe o veljavnosti aktov	151

15. Učinki sodbe Sodišča v razmerju do upravnih organov:
analiza stališč pravne doktrine in sodne prakse 152

**UGOTOVITEV NEVELJAVNOSTI AKTA UNIJE
V RAZMERJU DO INSTITUCIJ UNIJE; VPRAŠANJE
UPORABE PRAVA POTEM, KO SODIŠČE IZDA SODBO,
S KATERO UGOTOVI NEVELJAVNOST AKTA 156**

16. Zavezanost institucij Unije predhodni odločbi Sodišča.... 156
17. Pravo, ki ga mora uporabiti nacionalno sodišče, ko je
Sodišče v postopku predhodnega odločanja ugotovilo
neveljavnost akta 156
18. Povzetek. Stališče avtorja o spornem vprašanju
učinkovanja sodbe Sodišča 157
1. *Povzetek* 157
2. *Stališče avtorja o spornem vprašanju učinkovanja sodbe
Sodišča* 160
19. Ali je zunajprocesno učinkovanje sodbe Sodišča res
najboljša rešitev 163
1. *Jezikovna razlaga 267. člena Pogodbe EU* 164
2. *Razmerja med Sodiščem in nacionalnimi sodišči v okviru
267. člena Pogodbe EU* 164
3. *Sistematična razlaga* 165
4. *Primerjava s sistemom, ki temelji na načelu
»stare decisis«* 165
5. *Abstraktno načelo sodbe in dejansko stanje* 167
6. *Vprašanje objave sodb Sodišča* 168
7. *Sodba Sodišča kot pravni vir »extra ordinem«* 169
8. *Pravna ureditev v nekaterih državah članicah* 169
20. Zunajprocesno učinkovanje sodb Sodišča in vprašanje
spoštovanja načela kontradiktornosti. Vodila za nacionalna
sodišča 170

ČASOVNO UČINKOVANJE SODB SODIŠČA 174

21. Predstavitev problema 174
22. Retroaktivnost sodb Sodišča 174
23. Izjeme pri pravilu retroaktivnosti sodb Sodišča. Sodba
Sodišča z dne 8. aprila 1976, zadeva *Defrenne*. Analiza
sodne prakse 177
24. Prospective overruling Sodišča 180

25.	Ocena pravnega stališča Sodišča v zadevi Defrenne.	182
26.	Odzivi nacionalnih sodišč glede časovnega učinkovanja sodbe Sodišča.	185
IV.	POGLAVJE: POSTOPKOVNA PRAVILA	187
1.	Uvodna beseda	187
	NACIONALNO SODIŠČE IN PRAVILA ZA SPROŽITEV POSTOPKA PREDHODNEGA ODLOČANJA PO 267. ČLENU POGODBE EU	188
2.	Nacionalna pravila. Oblika odločbe, s katero nacionalno sodišče postavi referenčno vprašanje	188
3.	Pravna sredstva zoper odločbo, s katero nacionalno sodišče postavi referenčno vprašanje	190
4.	Pravna sredstva v primerih, ko nacionalno sodišče <i>ne izda</i> odločbe o postavitvi referenčnega vprašanja	193
5.	Slovenska ureditev postopka predhodnega odločanja. <i>Analiza določbe 113.a člena Zakona o sodiščih</i>	195
6.	Oblika odločbe, s katero slovensko sodišče postavi referenčno vprašanje; vprašanje možnosti izpodbijanja te odločbe; možnost vložitve ustavne pritožbe	197
7.	Faza postopka, v kateri nacionalno sodišče lahko postavi referenčno vprašanje	199
8.	Aktivna legitimacija pri zahtevku za predhodno odločanje	201
9.	Postavitev referenčnega vprašanja <i>ex officio</i>	204
10.	Pogoji, na podlagi katerih nacionalno sodišče postavi referenčno vprašanje	205
	<i>a) Vprašanje uporabe norme prava Unije v konkretni zadevi . . . . .</i>	<i>205</i>
	<i>b) Relevantnost vprašanja (t. i. problem relevance) . . . . .</i>	<i>206</i>
	<i>c) Obstoj objektivnega dvoma o pomenu določbe oziroma o njeni veljavnosti . . . . .</i>	<i>208</i>
11.	Teorija » <i>acte éclairée</i> «	208
12.	Teorija » <i>acte clair</i> «	210
13.	Praksa nacionalnih sodišč pri uporabi teorije » <i>acte clair</i> « . . .	213
14.	Teorija » <i>acte clair</i> « in vprašanje ocene veljavnosti akta . . .	215
15.	Kritike pravne doktrine o teoriji » <i>acte clair</i> «	216
16.	Stališče avtorja glede teorije » <i>acte clair</i> «	220

17. Kdo oceni pogoje za postavitve referenčnega vprašanja . . .	221
18. Oblikovanje referenčnega vprašanja. Pregled elementov odločbe, s katero nacionalno sodišče postavi referenčno vprašanje.	223
19. Vprašanje <i>ultra in extra petita</i> . Načelo sodelovanja med Sodiščem in nacionalnimi sodišči držav članic Unije	227
20. Posredovanje elementov dejanskega stanja	228
21. Prekinitev postopka	230
22. Prekinitev postopka brez postavitve referenčnega vprašanja	232
23. Ureditev posledic prekinitve postopka zaradi sprožitve postopka iz 267. člena Pogodbe EU: dopustna in nedopustna dejanja. Sklep o nadaljevanju postopka	233
POSTOPEK PRED SODIŠČEM	235
24. Uvod	235
25. Začetek postopka pred Sodiščem. Udeležba strank nacionalnega postopka v postopku pred Sodiščem	237
26. Pisna faza postopka	239
27. Pripravljalni in preiskovalni del postopka	241
<i>a) Pripravljalni del postopka . . . . .</i>	<i>241</i>
<i>b) Preiskovalni del postopka . . . . .</i>	<i>242</i>
28. Ali dokazi, ki jih je izvedlo Sodišče, učinkujejo tudi v okviru nacionalnega postopka	243
29. Ustna faza postopka.	245
30. Mnenje generalnega pravobranilca.	247
31. Odločanje in glasovanje	247
32. Odločbe Sodišča	248
33. Stroški postopka predhodnega odločanja	250
34. Meritorno odločanje s sklepom. Poenostavljeni postopek po tretjem odstavku 104. člena <i>Poslovnika</i>	250
35. Dodatni primeri, ko Sodišče konča postopek predhodnega odločanja s sklepom	252
36. Hitri postopek (104.a člen <i>Poslovnika</i>) in nujni postopek (104.b člen <i>Poslovnika</i>)	253
37. Pomembne novosti na področju predhodnega odločanja, ki jih je uvedla Pogodba iz Nice; pristojnost Splošnega sodišča in možnost ponovne presoje sodb Splošnega sodišča	255

POSEBNA PРАВNA VPRAŠANJA, KI ZADEVAJO	
POSTOPEK PRED SODIŠČEM	256
38. Vprašanje <i>ultra petitum</i> in <i>extra petitum</i> v sodni praksi Sodišča	256
39. Prekinitev postopka predhodnega odločanja	258
1. Prekinitev na podlagi točke a) prvega odstavka 82.a člena Poslovnika v zvezi s tretjim odstavkom 54. člena Statuta	258
2. Prekinitev zaradi sočasnega reševanja enakega predhodnega vprašanja pred Sodiščem	259
3. Prekinitev postopka iz 267. člena Pogodbe EU zaradi prekinitve glavnega (nacionalnega) postopka	259
4. Prekinitev zaradi dogodkov, ki se pripetijo strankam nacionalnega postopka oziroma njihovim pooblaščencom	260
5. Procesna ureditev prekinitve postopka pred Sodiščem ...	260
40. Ustavitve postopka zaradi sodne ali izvensodne poravnave	261
41. Postopkovna vprašanja, povezana s smrtjo ali prenehanjem stranke nacionalnega postopka; vprašanje uporabe določb Statuta in Poslovnika o sojenju v nenavzočnosti (t. i. <i>judgement by default</i>) v postopkih predhodnega odločanja po 267. členu Pogodbe EU	262
1. Smrt ali prenehanje stranke nacionalnega postopka	262
2. Sojenje v nenavzočnosti (vprašanje uporabe določb kontumacijskega postopka v postopku predhodnega odločanja)	262
42. Zastopanje strank pred Sodiščem	263
43. Vprašanje intervencije v postopkih iz 267. člena Pogodbe EU	264
44. Postopek predhodnega odločanja in možnost izdaje začasnih odredb	266
45. Primeri, ko Sodišče zavrže predlog za izdajo predhodne odločbe	268
1. Nepristojnost Sodišča	268
2. Pomanjkanje aktivne legitimacije predlagatelja	270
3. Pomanjkljivosti odločbe o postavitvi referenčnega vprašanja	270
4. Zloraba nacionalnih procesnih pravic	271

POSEBNA PRAVNA VPRAŠANJA, KI ZADEVAJO POSTOPEK PRED NACIONALNIM SODIŠČEM OZIROMA KI SLEDIJO VROČITVI SODBE SODIŠČA (RAZLAGA, POPRAVEK, DOPOLNITEV SODBE)		271
46.	Začasne odredbe, ki jih izda nacionalno sodišče med postopkom predhodnega odločanja	271
47.	Razlaga sodbe Sodišča	275
48.	Poprava sodbe, s katero Sodišče odgovori na referenčno vprašanje	277
49.	Postopek za dopolnitev sodbe, izdane na podlagi 267. člena Pogodbe EU	278
50.	Kdaj nacionalno sodišče ponovno postavi referenčno vprašanje v istem postopku	279
51.	Vprašanje uporabe izrednih pravnih sredstev zoper sodbo, izdano na podlagi 267. člena Pogodbe EU	280
	<i>a) Ugovor tretjega zoper sodbo Sodišča na podlagi 42. člena Statuta . . . . .</i>	281
	<i>b) Obnova postopka zaradi pozneje odkritega dokaza na podlagi 44. člena Statuta . . . . .</i>	283
52.	Ali je smiselno govoriti o izrednih pravnih sredstvih zoper sodbo, izdano na podlagi 267. člena Pogodbe EU. Sklep . . .	284
53.	Zloraba 267. člena Pogodbe EU. Vprašanje fiktivnih sporov	285
	1. <i>Pojem in bistvo zlorabe 267. člena Pogodbe EU . . . . .</i>	285
	2. <i>Sodna praksa Sodišča v zvezi s fiktivnimi spori. Primera Foglia v. Novello I in Foglia v. Novello II . . . . .</i>	285
	3. <i>Sodna praksa Sodišča po sodbah v zadevah Foglia v. Novello I in II . . . . .</i>	289
	4. <i>Stališče pravne doktrine glede zlorabe postopka predhodnega odločanja. Sodba Foglia v. Novello II kot »jurisprudential iceberg« . . . . .</i>	291
	5. <i>Neutemeljenost pomislekov Sodišča . . . . .</i>	295
	6. <i>Vprašanje t. i. »tests cases« . . . . .</i>	296
	7. <i>Sklep. . . . .</i>	296
54.	Razmerja med nacionalnimi sodišči različnih stopenj v zvezi s predhodnim odločanjem: ali lahko sodišče nižje stopnje postavi referenčno vprašanje potem, ko je sodišče višje stopnje vrnilo zadevo v ponovno odločanje, ali je nižje sodišče vezano na pravno načelo sodišča višje stopnje ali na sodbo o predhodnem odločanju, ki jo izda Sodišče.	298

55. Zavezanost nacionalnega sodišča zadnje instance do lastnega pravnega stališča. Vprašanje t. i. načelnih pravnih mnenj vrhovnega sodišča	302
Summary	305
Literatura	311
Imensko kazalo	335
Stvarno kazalo	343

PREDGOVOR

V pravni doktrini je nesporno, da je postopek predhodnega odločanja eden od temeljev delovanja Evropske unije. Brez tega postopka bi bila integracija nacionalnih pravnih redov otežena, morda celo nemogoča. Nekateri specialisti za evropsko pravo (na primer Anderson, Demetriou) so primerjali postopek predhodnega odločanja celo s starogrškim delfskim preročiščem in ugotovili, da so podobnosti med njima bolj očitne od razlik. Delfsko preročišče je bilo namreč za antične Grke element poenotenja med antičnimi grškimi mesti.

Zakaj pa je kljub izjemnemu pomenu tega pravnega instituta mogoče opaziti, da nekatera nacionalna sodišča le redko postavljajo referenčna vprašanja? Odgovor sledi ugotovitvi, da se to pravzaprav dogaja izključno v državah, ki so pristopile k Evropski uniji po letu 2004, saj je v preostalih državah Unije postavitve referenčnega vprašanja tako rekoč vsakdanja praksa. Očitno gre za pravni institut, ki je v na novo vključenih državah precej nepoznan. Kot je pravilno zapisal Slyn of Hadley v predgovoru h knjigi Andersona in Demetriouja o predhodnem odločanju, »*for many states the process was unfamiliar /.../ It took time to understand and for the judges to feel comfortable in framing questions and making references.*«¹ Menim, da gre za pravilno in verodostojno ugotovitev, saj neuporaba tega instituta (tudi pri nas) kaže zgolj na njegovo nezadostno poznavanje. Ta knjiga bo torej v pomoč vsem, ki morajo zaradi delovnih ali študijskih razlogov podrobneje spoznati institut predhodnega odločanja v evropskem pravu in ga uporabljati v praksi.

V knjigi sta obsežno obravnavani tako teorija kot praksa. Teoretična stališča so obravnavana in prikazana tako, da jih je mogoče uporabljati za razreševanje številnih praktičnih vprašanj in dilem.

---

¹ Anderson – Demetriou, *References to the European Court*, London, 2002, str. V.

Praktična stališča so večinoma podprta z navedbo relevantne sodne prakse Sodišča Evropske unije. Knjiga je posodobljena z zadnjimi novostmi, ki jih je uvedla t. i. Lizbonska pogodba in so se uveljavile po 1. decembru 2009.

Za izdelavo tega knjižnega dela bi se rad zahvalil predvsem profesorju pravne fakultete v Ljubljani prof. dr. P. Grilcu ter preostalim članom izpitne komisije za doktorat, prof. dr. A. Galiču z ljubljanske pravne fakultete, prof. dr. M. Tratniku z mariborske pravne fakultete in prof. dr. M. Pavčniku za njegovo podporo pri objavi te knjige, ter vsem drugim strokovnjakom, ki so mi pomagali in me moralno podprli.

Ljubljana, januar 2010